

Συνέντευξη του Μίκη Θεοδωράκη στην Πεμπτουσία για την Ελληνικότητα

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

1. Τι είναι για εσάς η ελληνικότητα;

Μ.Θ. Είναι πνευματική κατάκτηση, ολοκλήρωση και στάση ζωής.

2. Είστε ο συνθέτης της νεώτερης Ελλάδας με την μεγαλύτερη προβολή στο εξωτερικό. Τι σημαίνει Ελλάδα και ελληνικό πνεύμα για τον κόσμο εκτός Ελλάδας;

Μ.Θ. Η σύγχρονη Ελλάδα είναι ουσιαστικά άγνωστη στον έξω κόσμο.

3. Στο βιβλίο σας Μονόλογοι στο λυκαυγές γράφετε: «Το πολιτικό όραμα και το μουσικό σύμπαν [...] είχαν κοινή ρίζα την ανάγκη της έκφρασης μιας κοσμοθεωρίας και μιας στάσης ζωής που έβγαιναν μέσα από τα έγκατα της ανθρωποκεντρικής και ελληνικής μου συνείδησης». Η ελληνικότητα είναι κοσμοθεωρία; Πόσο μπορεί να αφορά άλλα έθνη και πόσο μπορεί να τα επηρεάσει;

Μ.Θ. Και βέβαια είναι κοσμοθεωρία που θα πρέπει να ανακαλύψει ο λαός μας πρώτα και μετά οι ξένοι.

4. Η ελληνικότητα ως περιεχόμενο και κώδικας ζωής, όπως γράφετε στο ίδιο βιβλίο, μπορεί να αποτελέσει πρόταση για την επίλυση των μεγάλων προβλημάτων που ταλανίζουν την Ελλάδα επί δεκαετίες;

Μ.Θ. Η ελληνικότητα ως κώδικας ζωής και μορφή και εργαλείο δημιουργικότητας είναι η μοναδική μας ελπίδα για να απαλλαγούμε από την εθνική ασθένεια που μας κατατρέχει, μας υποδουλώνει και μας καταδικάζει σε μαρασμό και στασιμότητα.

5. Στο βιβλίο σας Ελληνικότητα και «διανόηση» γράφετε ότι ο ελληνισμός κατά τη διάρκεια της οικουμενικής του φάσης «ενσωμάτωσε τη ρωμιοσύνη και στη συνέχεια τον χριστιανισμό όπου στο πρόσωπο της Ορθοδοξίας βρήκε την ελληνική εκδοχή του». Θα θέλατε να μας πείτε περισσότερα πάνω σ' αυτό;

Μ.Θ. Όλα αυτά έχουν μια κρυστάλλινη καθαρότητα και αποτελούν την συνείδηση των Ελλήνων.

6. Ήδη από τα κείμενά σας της δεκαετίας του 1970 επισημαίνετε τον κίνδυνο της κατάλυσης της εθνικής συνείδησης των λαών. Στην Ελλάδα από τη δεκαετία του 1990 ξεκίνησε από κύκλους διανοουμένων μια συντονισμένη πολεμική ενάντια στην εθνική μας συνείδηση, στην ελληνικότητα και στην έννοια του έθνους. Σήμερα αυτή η πολεμική βρίσκεται στην κορύφωσή της με αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας μηδενιστικής σκέψης και στάσης, η οποία έχει παρασύρει και ένα τμήμα της ελληνικής νεολαίας. Ποιος είναι ο στόχος αυτού του μεθοδευμένου και οργανωμένου εθνομηδενισμού, όπως τον έχετε αποκαλέσει, και με ποιον τρόπο μπορεί να αντιμετωπιστεί;

Μ.Θ. Αντίθετα με την εαμική Αριστερά, στην οποία οι έννοιες «έθνος» και «πατρίδα» αποτελούσαν την ιδεολογική βάση της Εθνικής Αντίστασης, μετά τον εμφύλιο, το ΚΚΕ φαίνεται να τις εγκαταλείπει. Όχι ολοφάνερα αλλά ουσιαστικά με την μονομερή προβολή του ταξικού αγώνα και μετά τον θάνατο του Χαρίλαου Φλωράκη με την εγκατάλειψη της στρατηγικής των Λαϊκών Μετώπων.

Μετά το τέλος της δικτατορίας του '67, μετά από την επταετή καπηλεία των εννοιών αυτών από τους χουντικούς, άρχισε να παρατηρείται η τάση να προσπαθούν να έχουν απόσταση από τις έννοιες αυτές όσοι ήθελαν να χαρακτηρίζονται «προοδευτικοί» και πολλοί περισσότερο αριστεροί.

Δυστυχώς τα αριστερά κόμματα δεν μπόρεσαν στον κόπο να προσπαθήσουν να σταματήσουν την τάση αυτή που ουσιαστικά χαρίζει τόσο τις έννοιες «Πατρίδα», «Ελλάδα», «Έθνος» κλπ. όσο και τους Έλληνες πατριώτες στην ακροδεξιά, όπως κι αν λέγεται αυτή κάθε φορά.

Έτσι αναπτύχθηκε ανεμπόδιστα ο λεγόμενος «εθνομηδενισμός», που εξελίχθηκε σε διακομματικό φαινόμενο κυρίως στον προοδευτικό χώρο και βρήκε στέγη ιδίως σε μια από τις συνισταμένες του ΚΚΕ εσωτερικού και αργότερα του ΣΥΡΙΖΑ.

Στόχος του εθνομηδενισμού είναι να αποδομήσει την εθνική, ιστορική και

πολιτιστική μας παράδοση στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης. Γνωρίζετε ότι υπάρχει βιβλίο που χαρακτηρίζει συλλήβδην τον Ρίτσο, τον Ελύτη, τον Σβορώνο κι εμένα, ... «νεκρόφιλους» και απορρίπτει και προσπαθεί να αποδομήσει ως και τον Διονύσιο Σολωμό για τον στίχο του «Απ' τα κόκκαλα βγαλμένη...»; Δεν είναι λοιπόν μονάχα η παράδοση αλλά και όλοι σχεδόν οι πνευματικοί δημιουργοί της σύγχρονης Ελλάδας στο στόχαστρο του εθνομηδενισμού

7. Στην ομιλία σας για τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, στα 2006, αναφέρετε ότι από το 1830 «αντιπαλεύει η Ελλάδα με την αντι-Ελλάδα χρόνο με χρόνο, καθημερινά χωρίς ανάσα σε κάθε στάδιο της εθνικής μας ζωής και μέσα σε κάθε πτυχή του καθημερινού μας βίου». Θα θέλατε να μας εξηγήσετε τι ακριβώς εννοείτε;

Μ.Θ. Όλα αυτά νομίζω ότι τα εξηγώ με την ομιλία μου στην Ακαδημία Αθηνών με τίτλο «Η μόνη Λύση».

8. Ανατρέχοντας στα βιβλία σας, σε άρθρα σας και σε συνεντεύξεις σας παρατηρούμε ότι πάντα προτείνετε την «εθνική αναγέννηση». Πώς την οραματίζεστε;

Μ.Θ. Την βλέπω στην ανύψωση του απλού πολίτη στο επίπεδο του συνομιλητή του πνευματικού δημιουργού.

Ειδικά η Τέχνη είναι διάλογος. Γι' αυτό ο συνομιλητής του καλλιτέχνη θα πρέπει να

διαθέτει υψηλό βαθμό ανθρωπομονάδων, που εξασφαλίζουν η μόρφωση και ο πλούσιος ελεύθερος χρόνος. Άλλοτε το προνόμιο αυτό το είχαν οι πρίγκιπες του αίματος, της θρησκείας και του χρήματος. Από όλους τους λαούς σε όλες τις εποχές, εξαίρεση αποτελεί ο λαός της αρχαίας Αθήνας, που είχε υψωθεί στο επίπεδο ενός Φειδία ή ενός Σοφοκλή, γιατί διέθετε πλούσιες ανθρωπομονάδες λόγω του ελεύθερου χρόνου που του εξασφάλιζε η έξοδός του από τον κύκλο παραγωγής. Το αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία πνευματικών έργων των οποίων η αξία τα κατατάσσει στην κορυφή σε παγκόσμια κλίμακα. Στην Εθνική Αναγέννηση, όπου όπως είπαμε ο λαός χάρη στον πλούσιο ελεύθερο χρόνο θα έχει υψωθεί στο επίπεδο του δημιουργού, είναι βέβαιο ότι η ανθοφορία της Τέχνης θα δημιουργήσει έργα υψηλού επιπέδου.

9. Στην ομιλία σας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης για την 25η Μαρτίου (ομιλία που εκφωνήθηκε με αφορμή την ανακήρυξή σας σε επίτιμο διδάκτορα, το 2000) αναφέρετε ότι αν μετά την Επανάσταση του 1821 και τη δημιουργία του νεοελληνικού κράτους «υπήρχαν τα φωτεινά μυαλά για να αναλύσουν τις κοινωνικές συνθήκες που είχαν επιβάλει οι ίδιοι οι Έλληνες κατά τη διάρκεια του 18ου και 19ου αιώνα, τότε δεν θα είχαμε ανάγκη να εισάγουμε ξένα μοντέλα κρατικής εξουσίας και διακυβέρνησης σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο, τους διάφορους “-ισμούς” για ιδεολογικά πρότυπα, αλλά θα προσπαθούσαμε να εκσυγχρονίσουμε τις ήδη υπάρχουσες συνθήκες, που επιπλέον μας διαφοροποιούσαν από την Ευρώπη, φέρνοντας ουσιαστικά στην επιφάνεια τη μεγάλη αντίθεση ανάμεσα στην ελληνική και τη δεσποτική αντίληψη, που, από τη στιγμή που εμφανίστηκε, χώρισε την ανθρωπότητα σε δύο συστήματα φιλοσοφίας, σε δύο κοσμοθεωρίες και τελικά συστήματα αξιών και αξιολόγησης του ίδιου του ανθρώπου». Δύο ερωτήσεις: α) Εννοείτε ότι θα μπορούσαμε, βασιζόμενοι στο ίδιο το ιστορικό μας παράδειγμα, να είχαμε δημιουργήσει μια σύγχρονη δημοκρατία καθαρά ελληνικού τύπου διαφορετική από την δυτική *republique*; β) Σήμερα, εν έτει 2019, υπάρχει κορυφαία αντίθεση με τη Δύση που να δημιουργεί αγεφύρωτες διαφορές;

Μ.Θ. Το γεγονός ότι από τον Μεσαίωνα έως σήμερα λαοί όπως ο αγγλικός, ο γαλλικός και ο γερμανικός ήσαν και είναι ταξικά διηρημένοι, οδήγησε στη δημιουργία θεωριών όπως αυτή του Μαρξ κατ’ εικόνα και ομοίωση της πραγματικότητας εκείνης της εποχής.

Αντιθέτως ο ελληνικός λαός θεωρούσε εχθρούς του τόσο τους Οθωμανούς όσο και τους Βαυαρούς και τους Γλύξμπουργκ και δεν είχε απέναντί τους ταξικό αλλά

απελευθερωτικό μίσος. Η αντίθεση ανάμεσα στους τσιφλικάδες και τον «χοντρό» λαό ήταν άλλου χαρακτήρα. Της πάλης για κοινωνική δικαιοσύνη που έχει τα δικά της όπλα για να αντιπαλέψει την αδικία. Κι αυτός ο χαρακτήρας της αντίθεσης είναι ο ίδιος έως σήμερα.

Από τη μια πλευρά ο δεσποτισμός και από την άλλη οι κοινωνικές αντιθέσεις και το απελευθερωτικό δημοκρατικό πνεύμα που ήταν και είναι ενάντια σε κάθε είδους καταπιεστική εξουσία.

Η Ελλάδα είναι ίσως η μόνη χώρα της Ευρώπης στην οποία δεν υπήρξαν ούτε υπάρχουν τίτλοι ευγενείας, πρίγκιπες, βαρώνοι κλπ. Θεωρώ ότι μέσα στα εκατοντάδες χρόνια που πέρασαν διαμορφώθηκε ο χαρακτήρας των λαών. Και από την άποψη αυτή οι Έλληνες αποτελούν εξαίρεση σε σχέση με την Ευρώπη και ένα μεγάλο πλήθος ιστορικών γεγονότων επιβεβαιώνει την άποψη αυτή. Για παράδειγμα στον τομέα μου, παρατηρώ ότι στην δυτική τέχνη λείπει το στοιχείο του διονυσιασμού που είναι καθαρά ελληνικό.

Στο μεταξύ οι λαοί της Ευρώπης έκαναν μεγάλα βήματα προς την κατεύθυνση της κατάκτησης των ατομικών δικαιωμάτων παράλληλα με την μεγάλη ανάπτυξη της Επιστήμης και της Τέχνης.

Ένα νέο χάσμα γεννήθηκε ανάμεσα σ' εκείνους και σε μας: Το ένα είναι η διαφορά του χαρακτήρα, το άλλο η διαφορά του μορφωτικού επιπέδου. Γι' αυτό η χώρα μας έκανε και κάνει καλά που για να καλύψει τη διαφορά προσανατολίζεται προς την Ευρώπη. Που εξ άλλου είναι γέννημα του ελληνορωμαϊκού πολιτισμού.

Όμως αυτή η σχέση μας με την Ευρώπη θα ήταν λάθος να μας αποπροσανατολίζει από τις διαφορές του χαρακτήρα που μας οδηγεί στην αποκάλυψη της διαφορετικότητας σε όλη την κλίμακα της διαμόρφωσης των αξιών σε κύριους τομείς της ζωής.

10. Διανοούμενοι ισχυρίζονται ότι ο ελληνισμός ολοκλήρωσε τον ιστορικό του ρόλο. Ποια είναι η δική σας άποψη;

Μ.Θ. Μάλλον γι' αυτούς ο ελληνισμός δεν υπήρξε ποτέ.

11. Στα 17 σας χρόνια στην Τρίπολη κάνετε το ντεμπούτο σας στην εκκλησιαστική μουσική όταν μελοποιείτε το Τροπάριο της Κασσιανής. Στα 1982 συνθέτετε τη Θεία Λειτουργία (Missa Greca) σε κείμενα του Ιωάννου Χρυσοστόμου και στα 1983 την Ακολουθία εις κεκοιμημένους του Ιωάννη Δαμασκηνού. Τι σας ενέπνευσε σ' αυτά τα κείμενα της χριστιανοσύνης;

Μ.Θ. Κυρίως ορισμένες κορυφώσεις στη ζωή μου. Λ.χ. η Λειτουργία από την παιδική μου ηλικία και τη συνάφειά μου με την εκκλησία. Η Κασσιανή ήταν η πρώτη σημαντική κατάκτηση στον χώρο της μουσικής σύνθεσης (Αρμονία και Πολυφωνία). Ενώ η Ακολουθία εις κεκοιμημένους συνδέεται με την απώλεια του πατέρα μου και ο λόγος του Δαμασκηνού την ώρα της νεκρώσιμης τελετής ήταν αυτό που με ανέσυρε από το Χάος.

12. Η ελληνική μουσική παράδοση έρχεται απ' τα βάθη των αιώνων. Ποια στοιχεία αυτής της παράδοσης έχετε εντάξει στη δικιά σας μουσική; Η εκκλησιαστική μας μουσική έπαιξε στο έργο σας κάποιο ρόλο;

Μ.Θ. Η μητέρα της μητέρας μου, δηλαδή η γιαγιά μου είχε μεταβάλει ένα δωμάτιο του σπιτιού μας σε εκκλησία. Εκεί είτε μόνη είτε με τις αδελφές της και τις κόρες της έψελνε εκκλησιαστικούς ύμνους που τους άκουγα από νήπιο μέχρι και έφηβος

έως τον θάνατό της. Πιστεύω ότι η μουσική αυτή με διαπότισε. Το Requiem απηχεί κάπως αυτή την «μητρική» μουσική παιδεία.

Γι' αυτό θέλω όταν βρεθώ ακριβώς εκεί που θρήνησα τον πατέρα μου να «ακούσω» τον ύμνο του Δαμασκηνού στην κλασσική του μορφή, τη βυζαντινή.

Βέβαια εκτός της βυζαντινής μουσικής με επηρέασαν και με διαμόρφωσαν σαν τραγουδοποιό και συνθέτη η Ελλάδα, η Κρήτη και η Ευρώπη.

13. Πώς θα μιλούσατε σήμερα για τη μουσική σε έναν έφηβο που μόλις έχει ξεκινήσει τη μουσική του εκπαίδευση; Ποιες είναι οι λέξεις- κλειδιά που θα του λέγατε;

Μ.Θ. Εξαρτάται. Αλλιώς θα μιλούσα σε κάποιον που έχει το χάρισμα να γεννά μουσική και αλλιώς σε κάποιον που την αγαπά αλλά είναι στείρος. Στη δεύτερη περίπτωση ομολογώ ότι θα μου ήταν δύσκολο. Όσον αφορά τον ταλαντούχο, η προσωπική μου εμπειρία είναι ότι δεν μπορεί να υπάρξει έξωθεν βοήθεια (ούτε γνώμη) γιατί το ταλέντο είναι αυτοδύναμο και απολύτως εγωκεντρικό και έχει τους δικούς του προσωπικούς κανόνες.

14. Ανήκετε στην κορυφαία γενιά δημιουργών του 20ου αιώνα, στη γενιά του 1930, που άφησε έργα μεγάλης ομορφιάς και υψηλής καλλιτεχνικής αξίας. Αν όλη αυτή η δημιουργία ήταν μια επανάσταση, θα μπορούσε σήμερα να επαναληφθεί ποιητικά και μουσικά; Δηλαδή, σήμερα υπάρχουν οι ανάλογες συνθήκες που θα γεννούσαν μια νέα γενιά του '30;

Μ.Θ. Πιστεύω στον Νόμο της Ιστορικής Γενετικής σύμφωνα με την οποία τα φαινόμενα στην ιστορία των λαών και των ανθρώπων είναι ανεπανάληπτα.

15. Έχετε γράψει πολλές φορές τα τελευταία χρόνια ότι η ρίζα της σημερινής κρίσης της Ελλάδας δεν είναι οικονομική αλλά πολιτισμική. Γιατί πολιτισμική; Πώς θα μπορούσε κατά τη γνώμη σας να ξεπεραστεί αυτή η κρίση;

Μ.Θ. Τις κρίσεις τις δημιουργούν οι άνθρωποι, καθώς και όλες τις συνθήκες, εθνικές, λαϊκές, κοινωνικές και προσωπικές. Σήμερα ο άνθρωπος είναι θύμα της έλλειψης ελεύθερου χρόνου, με αποτέλεσμα την κάθετη πτώση του μορφωτικού του επιπέδου.

Η γενικευμένη έλλειψη της παιδείας στις τάξεις όλων των σύγχρονων εξουσιών καταλήγει στην γενικευμένη πτώση του πολιτισμού. Εξ ου και η σημερινή κρίση. Και δεν αναφέρομαι φυσικά μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε όλο τον πλανήτη Γη! Και θα ξεπεραστεί μόνο και εφ' όσον υπάρξουν μεγάλες κοινωνικές εκρήξεις. Λ.χ.

για να περάσουμε από την Διαφορετικότητα στην Μοναδικότητα θα πρέπει να υπάρξει μια μεγάλη ιστορική περίοδος Διαφωτισμού που θα οπλίσει αυτές τις εκρήξεις με θετικό πρόσημο.

16. Όλη η Ελλάδα σας είδε και σας επευφήμησε στο συλλαλητήριο για τη Μακεδονία το 2018. Ποια είναι κατά τη γνώμη σας τα όρια μεταξύ υγιούς πατριωτισμού και άρρωστου εθνικισμού και ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος για να διοχετεύσουν οι Έλληνες σήμερα τον πατριωτισμό τους;

Μ.Θ. Κάποιοι πονηροί κύκλοι ανέσυραν τον εθνικισμό από την ουσιαστική ανυπαρξία του στην χώρα μας, με στόχο να χτυπήσουν τον γενικευμένο πατριωτισμό. Πού βρέθηκε, αλήθεια, ο εθνικισμός; Στα θλιβερά κακέκτυπα του ναζισμού, την Χρυσή Αυγή; Ποιος ηγέτης και ποιο πολιτικό ρεύμα υπήρξε μέσα στην ιστορία της χώρας μας εκφραστής του εθνικισμού; Η Μεγάλη Ιδέα; Η Δικτατορία του Μεταξά; Ο πατέρας μου τραυματίστηκε βαρεια στους Βαλκανικούς πολέμους. Κι εμείς, τα μέλη της ΕΟΝ μπήκαμε μετά πρώτοι στην Εθνική Αντίσταση. Όταν μίλησα για την Μακεδονία στο Σύνταγμα, τι ήμουν; Πατριώτης ή εθνικιστής όπως θέλησαν να με βαφτίσουν οι πρώην σύντροφοί μου γράφοντας με μπογιές στο σπίτι μου ότι συμμετείχα «στον βούρκο της Πλατείας Συντάγματος»;

Όχι, δεν υπήρξαν ούτε υπάρχουν εθνικιστές Έλληνες. Η άποψή μου είναι ότι στην χώρα μας δεν υπήρξε ποτέ εθνικισμός με την μορφή του ναζισμού-φασισμού ούτε της ανωτερότητας της φυλής μας. Επίσης πιστεύω ότι η εμφύλια διαίρεση

ανάμεσα στους Έλληνες κομμουνιστές και στον εθνικισμό των εθνικοφρόνων δεν είχε ιδεολογικό χαρακτήρα. Άλλωστε ο αντισοβιετισμός δεν είναι υποχρεωτικά εθνικισμός. Είναι μια διαφορά πολιτικού χαρακτήρα. Το δε γεγονός ότι ο Δημοκρατικός Στρατός ταυτίστηκε εξ αρχής με το ΚΚΕ είχε ως αποτέλεσμα να συνενωθούν όλες οι υπόλοιπες πολιτικές ομάδες και κόμματα αντισοβιετικού βασικά χαρακτήρα και να οδηγηθούν στην αγκαλιά των Αγγλοαμερικανών που δεν ήταν δυνατόν να κατηγορηθούν για φιλοναζισμό, δεδομένου ότι είχαν πολεμήσει τον Χίτλερ και είχαν συμβάλει στην πτώση του.

Για τον λόγο αυτόν, ο εθνικισμός των εθνικοφρόνων δεν ήταν παρά ένας κίβδηλος πατριωτισμός, για να αντιμετωπίσουν τον πραγματικό πατριωτισμό του ΕΑΜ. Εξ άλλου, επαναλαμβάνω, ότι στην Ελλάδα δεν πιστεύω ότι είχαμε ποτέ φασίστες – οπαδούς του φασισμού με την πραγματική του έννοια. Τι ήταν τάχατες όλοι οι ηγέτες της εθνοπροσύνης; Ο Παπάγος, ο Μαρκεζίνης, ο Σοφοκλής Βενιζέλος και ο Γεώργιος Παπανδρέου; Εθνικιστές με την έννοια του φασισμού-ναζισμού; Ήσαν φιλοαμερικανοί πιστεύοντας ότι εμείς του ΕΑΜ ήμασταν όργανα των Σοβιετικών. Έπρεπε να βρούνε τρόπο να ντοπάρουν τον στρατό τους κι αυτός ήταν όπως είπα, ο κίβδηλος πατριωτισμός σε αντίθεση με το ΕΑΜ που όχι μόνο δεν είχε προδώσει αλλά πάλευε για την πατρίδα.

Γι' αυτό θεωρώ ότι ο Εμφύλιος υπήρξε σε σύλληψη και σε πράξη έργο του Τσώρτσιλ ως εκφραστή των συμφερόντων των διεθνών αντιδραστικών δυνάμεων.

Όταν έφυγαν οι Γερμανοί τον Οκτώβριο του 1944, το 90% του ελληνικού λαού ήταν συμφιλιωμένο και σύμφωνο σε γενικές γραμμές για ένα δημοκρατικό ειρηνικό μέλλον.

Το 10% ήσαν οι συνεργάτες των Γερμανών και οι μαυραγορίτες. Στις 3 του Δεκέμβρη του '44, μ' αυτούς χτύπησε στο Σύνταγμα ο Άγγλος Σκόμπυ και στη συνέχεια μπροστά στην αντίστασή μας, τους πλαισίωσαν τα αγγλικά στρατεύματα. Απόδειξη είναι ότι μετά την αιματοχυσία στις 3 του Δεκέμβρη ο τότε Πρωθυπουργός της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας Γεώργιος Παπανδρέου υπέβαλε την παραίτησή του στον Τσώτσιλ που του απάντησε ιταμώς: «Μείνε στη θέση σου» για να τον αντικαταστήσει μέσα σε λίγες μέρες με κάποιον άλλο.

Και πώς ήταν ποτέ δυνατόν να κρατήσουν οι έφηβοι του εφεδρικού ΕΛΑΣ, δηλαδή οι νέοι και οι νέες της ΕΠΟΝ για 33 μέρες έχοντας απέναντί τους τανκς, αεροπλάνα, ακόμα και πολεμικά πλοία χωρίς την βοήθεια όλου του λαού; Χωρίς εξαίρεση. Εάν το ΕΑΜ είχε ξεκινήσει εμφύλιο πόλεμο τον Δεκέμβρη, οι πρώτοι που θα έπρεπε να εξουδετερώσει, θα ήταν όλα τα μεγάλα στελέχη της Δεξιάς και του Κέντρου, όλους τους στρατηγούς και ανώτατους στρατιωτικούς, όπως και τους

επιφανείς πολιτικούς και τους εκπροσώπους της οικονομικής ολιγαρχίας που ήταν όλοι στην Αθήνα και που πολύ μετά σχημάτισαν το μέτωπο της εθνικοφροσύνης, όταν πια οι 150 συμμορίες γερμανοτσολιάδων και δοσιλόγων-συνεργατών των Γερμανών που οργάνωσαν οι Εγγλέζοι επέβαλαν μια πρωτοφανή τρομοκρατία σφάζοντας, καίγοντας και δολοφονώντας ακόμα και μέσα στην Αθήνα, ώστε οι αριστεροί να αναγκαστούν να βγουν στα βουνά για να σωθούν. Οπότε γινόταν πράξη η ρήση του Τσώρτσιλ «θέλω μια μετωπική σύγκρουση με το ΕΑΜ».

Ίσως εγώ να είμαι ένας από τους τελευταίους ζωντανούς που γνώρισαν αυτή την αλήθεια. Την γνώρισα μέσα από την ενεργό συμμετοχή μου σε όλες τις φάσεις αυτής της εθνικής τραγωδίας. Και η αλήθεια είναι ότι ο εμφύλιος δεν ήταν έργο του λαού μας αλλά των Άγγλων και των οργάνων τους με τη σειρά που σας ανέπτυξα. Πρώτα οι συνεργάτες-μαυραγορίτες και στη συνέχεια το μέτωπο της εθνικοφροσύνης, δηλαδή η Δεξιά με το Κέντρο από τον φόβο του Δημοκρατικού Στρατού στα βουνά. Το ΕΑΜ-ΚΚΕ ήταν αναπόφευκτο να παρασυρθεί μέσα στην ανεξέλεγκτη δίνη των γεγονότων.

Αθήνα, 25.7.2019